

प्रेषक : संचालक,

मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखा

विषय : बी.ए व एम.ए हिंदी राज्यस्तरीय शिक्षणक्रम सल्लागार समितीच्या

(PAC) बैठकीचे इतिवृत्त

धारिका: मानव्य/२०२५/४४

प्रति : मा. कुलगुरु

दिनांक: २८/०९/ २०२५

हिंदी राज्यस्तरीय शिक्षणक्रम सल्लागार समितीच्या बैठकीचे इतिवृत्त

मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखेतील तीन वर्षांचा बी.ए. सामान्य आणि चार वर्षांचा बी.ए. हिंदी ऑनर्स पदवी तसेच एक आणि दोन वर्षांच्या पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रमाच्या राज्यस्तरीय शिक्षणक्रम सल्लागार समितीची (PAC) तिसरी बैठक, दि. १५ ते १७ जानेवारी २०२५ रोजी ऑफलाईन / ऑनलाईन आयोजित करण्यात आली होती. या बैठकीस खालील विषयतज्ञ उपस्थित होते.

या बैठकीत पुढील सन्माननीय विषयतज्ञ ऑफलाईन उपस्थित होते.

१. प्रा. नागार्जुन वाडेकर, मा. संचालक, मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखा, य. च. म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
२. प्रा. डॉ. शशिकला राय, प्राध्यापक, हिंदी विभाग, सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे
३. प्रा. डॉ. प्रकाश कोपार्डे, सहयोगी प्राध्यापक, हिंदी विभाग, मानव्यविद्या शाखा, केंद्रीय विश्वविद्यालय, हैद्राबाद.
४. डॉ. संदिप रणभिरकर, हिंदी विभाग, मानविकी संकाय, सेन्ट्रल युनिवर्सिटी, गुलबर्गा, कर्नाटक.
५. डॉ. मनोज कुमार सिंग, हिंदी विभाग, बनारस हिंदू विश्वविद्यालय, वाराणसी, उत्तर प्रदेश.
६. डॉ. सियाराम, तिलक महाविद्यालय, औरैया, सम्बद्ध- छत्रपति शाहूजी महाराज विश्वविद्यालय, कानपुर, उ.प्र.
७. डॉ. श्यामसुंदर पांडे, हिंदी विभाग, बी. के. बिड़ला महाविद्यालय, कल्याण, ठाणे, महाराष्ट्र.
८. डॉ. उषा मिश्रा (सेवानिवृत्त प्राध्यापक), हिंदी विभाग, एसएनडीटी महिला विद्यापीठ, चर्चगेट, मुंबई.
९. डॉ. राजेंद्र खैरनार, विद्या प्रतिष्ठानचे कला, विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय, विद्यानगरी, बारामती.
१०. डॉ. पी.व्ही. कोटमे, के.टी.एच.एम. महाविद्यालय, नाशिक.
११. डॉ. पन्नालाल धुर्वे, शैक्षणिक संयोजक (हिंदी), मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखा, य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
१२. रेणुका चव्हाण, शैक्षणिक संयोजक (हिंदी), मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखा, य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.

१३. या बैठकीत पुढील सन्माननीय विषयतज्ञ ऑनलाईन उपस्थित होते.

१. डॉ. गौरी त्रिपाठी, हिंदी विभाग, गुरु घासीदास केंद्रीय विश्वविद्यालय, बिलासपुर, छत्तीसगढ़.
२. डॉ. मनीष कुमार मिश्र, के.एम. महाविद्यालय कल्याण, ठाणे, महाराष्ट्र.

तसेच या बैठकीत पुढील सन्माननीय विषयतज्ञ अनुपस्थित होते.

१. डॉ. गिरीश काशिद, झाड़बुके महाविद्यालय, बारशी, सोलापूर.

मा. कुलगुरु कार्यालय
य. च. म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक
अंतर्गत आवक क्र.: ४८/२७२
दि. २८/ १ /२०२५

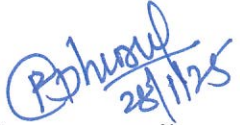
सदर बैठकीत चर्चेअंती पुढील निर्णय घेण्यात आले :-

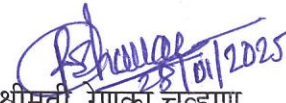
१. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, २०२० नुसार हिंदी पदवी (बी.ए.) तीन वर्षांच्या शिक्षणक्रमासाठी मागील बैठकीत १३२ श्रेयांकाचा अभ्यासक्रम निश्चित करण्यात आला होता. विद्यापीठाच्या धोरणात्मक निर्णयानुसार सदर बैठकीत चार वर्षांच्या १७६ श्रेयांकाच्या बी.ए. ऑनर्स पदवी शिक्षणक्रमातील अभ्यासक्रमावर चर्चा करून प्रथम, द्वितीय, तृतीय तसेच चतुर्थ वर्षातील आशय निश्चित करण्यात आला. यात प्रत्येकी एका श्रेयांकांची १७० पुस्तके विकसित करावी लागतील.
२. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, २०२० नुसार बी.ए. हिंदी ऑनर्स पदवी शिक्षणक्रमातील एक ते आठ सत्रातील सर्व अनिवार्य, वैकल्पिक तसेच विविध कौशल्याधारित (VSC, SEC, AEC, VEC, IKS) अभ्यासक्रम, पुस्तके, आणि घटक यांचे शीर्षक निश्चित करण्यात आले.
३. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, २०२० नुसार हिंदी पदव्युत्तर पदवी (एक वर्ष) शिक्षणक्रमातील १३ अभ्यासक्रम, पुस्तके तसेच घटक यांचे शीर्षक निश्चित करण्यात आले. त्यातील प्रत्येक श्रेयांकासाठी एक याप्रमाणे ४२ पुस्तके निश्चित करण्यात आली.
४. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, २०२० नुसार तीन वर्षांच्या बी.ए. हिंदी शिक्षणक्रमातील पदवीसाठी १३२ श्रेयांकांच्या अभ्यासक्रमांची रचना सुसंगत करून तसेच द्विरुक्ती टाळत सर्व अभ्यासक्रम, पुस्तके आणि घटकांची शीर्षके निश्चित करण्यात आली.
५. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, २०२० नुसार दोन वर्षांच्या ८८ श्रेयांकांच्या पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रमातील प्रथम व द्वितीय वर्षातील ४ सत्रातील अभ्यासक्रमांच्या पुस्तकांचे शीर्षक, घटकांचे शीर्षक निश्चित करण्यात आले.
६. विद्यापीठ अनुदान आयोग दूरशिक्षण मंडळ (UGC DEB) च्या निर्देशानुसार ६ घटक असलेल्या पुस्तकाचे ४ घटकांत रुपांतर करण्यात आले. याकरिता सदर पुस्तकांची पुनर्रचना करावी असे निश्चित करण्यात आले.
७. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, २०२० नुसार बी.ए. हिंदी ऑनर्स पदवी शिक्षणक्रमातील पुस्तकांचे लेखनकार्य करण्यास लेखक, संपादक निश्चित करून लवकरात लवकर लेखनकार्यास सुरुवात करण्याबाबत चर्चा करण्यात आली.
८. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, २०२० नुसार तीन वर्षांची बी.ए. सामान्य आणि चार वर्षांची बी.ए. ऑनर्स पदवीचा तसेच एम.ए. दोन वर्षांच्या आणि एक वर्षांच्या एम.ए. पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रमाचा निश्चित करण्यात आलेल्या अभ्यासक्रमाचा आराखडा सोबत जोडला आहे.

सर्व उपस्थितांचे आभार मानून बैठक संपन्न झाली.

➤ सोबत :

१. पदवी (बी.ए. सामान्य) हिंदी शिक्षणक्रमातील तीन वर्षांच्या अभ्यासक्रमाचा आराखडा व अभ्यासक्रम.
२. पदव्युत्तर पदवी (एम.ए.) हिंदी शिक्षणक्रमातील दोन वर्षांच्या अभ्यासक्रमाचा आराखडा व अभ्यासक्रम.
३. पदवी (बी.ए. ऑनर्स) हिंदी शिक्षणक्रमातील चार वर्षांच्या अभ्यासक्रमाचा आराखडा व अभ्यासक्रम.
४. पदव्युत्तर पदवी (एम.ए.) हिंदी शिक्षणक्रमातील एक वर्षांच्या अभ्यासक्रमाचा आराखडा व अभ्यासक्रम.

डॉ. पन्नालाल धुर्वे
शैक्षणिक संयोजक (हिंदी)
मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखा

श्रीमती. रेणुका चव्हाण
शैक्षणिक संयोजक (हिंदी)
मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखा

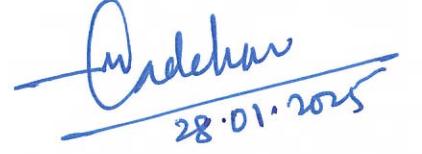

प्रा. नागार्जुन वाडेकर
संचालक
मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखा

प्रति,

मा. कुलगुरु

महोदय,

बी.ए. हिंदी ऑनर्स पदवी शिक्षणक्रमातील प्रथम, द्वितीय, तृतीय आणि चतुर्थ तसेच एक वर्षाच्या आणि दोन वर्षांचा पदव्युत्तर पदवी शिक्षणक्रमाचा पाठ्यक्रम निश्चित करण्याकरिता घेण्यात आलेल्या शिक्षणक्रम सल्लागार समितीच्या बैठकीच्या सविस्तर इतिवृत्तास मान्यता मिळावी, ही विनंती.

28.01.2025

प्रा. नागार्जुन वाडेकर
संचालक

मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखा

मान्य /अमान्य

29/1/25

मा.कुलगुरु

हिंदी पदवी (बी.ए.) शिक्षणक्रम संरचना (तीन वर्ष)

I Illustrative Credit Distribution Structure of **3 Year General Degree** Program with Multiple Entry & Exit options.

Level	Sem	Major		Minor GENERIC (for SAME or OTHER faculty) /for Basket)	Open Elective GENERIC (for OTHER faculty) /for Basket)	VSC, SEC, VSEC Related to Major Subject	AEC, VEC, IKS	OJT, FP, CEP, CC, RP	Cu m. Cr./ Sem .	Deg ree/ Cu m. Cr.
		Mandatory	Electives							
4.5	I	1. कहानी साहित्य (4 CP) 2. निबंध साहित्य (2 CP)	-	-	3. हिंदी संभाषण कौशल (2CP) 4. हिंदी लेखन कौशल (2CP)	5.VSC: साक्षात्कार (2 CP) 6.SEC: हिंदी व्याकरण (2 CP)	7. AEC: Communication Skill in English (2 CP) 8.VEC: हिंदी साहित्य: पर्यावरण- पारिस्थितिकी (2CP) 9. IKS: (2CP)	10. CC: (2CP)	22	UG Certi ficate 44
	II	11. नाटक साहित्य (4 CP) 12. एकांकी साहित्य (2CP)	-	13. व्यंग्य साहित्य (2CP)	14. साहित्य और हिंदी सिनेमा (2CP) 15. साहित्य और सिनेमा: अंतर्वस्तु और तकनीक (2CP)	16. VSC: हिन्दी भाषा प्रौद्योगिकी (2 CP) 17. SEC: सोशल मीडिया और ब्लॉग लेखन (2 CP)	18. AEC: Communication Skill in English (2 CP) 19. VEC: मूल्य संकल्पना (2CP)	20. CC: (2CP)	22	
	Cum .Cr.	12			2	4+4	4+4	4+4+2	2+2	
Award of UG Certificate in Major with 40-44 credits & an additional 4 credits core NSQF course/ Internship OR Continue with Major and Minor										
5.0	III	21. मध्यकालीन हिंदी कविता (4 CP) 22.उपन्यास साहित्य (4 CP)		23. पटकथा लेखन (4 CP)	24. विज्ञापन लेखन (2 CP)	25. VSC: शॉर्ट फिल्म मेकिंग (2CP)	26. AEC: हिंदी भाषा कौशल (2CP)	27. FP: (2CP) 28. CC: (2CP)	22	UG Dipl oma 88
	IV	29. आधुनिक हिंदी कविता (4 CP) 30. प्रयोजनमूलक हिंदी (4 CP)		31.व्यावहारिक हिंदी (4 CP)	32. संवाद लेखन (2CP)	33. SEC: संपादन कला और प्रकाशन (2 CP)	34.AEC: संचार कौशल /व्यावहारिक कौशल (2 CP)	35. CEP: (2CP) 36.CC: (2CP)	22	
	Cum . Cr.	28			10	12	8+4	8+4+2	8+4	
Exit Option: Award of UG Diploma in Major and Minor with 80-88 credits and an additional 4 credits core NSQF course/ Internship OR Continue with Major and Minor										
5.5	V	37. हिंदी साहित्य का इतिहास (4 CP) 38. प्रादेशिक भाषा साहित्य (4 CP) 39. हिंदी बालसाहित्य (2 CP)	40. जीवनी और आत्मकथा साहित्य (4 CP) अथवा 40.प्रयोजनमूलक अनुवाद (4 CP)	41. अनुवाद : सिद्धांत और व्यवहार (4CP)	-	42.VSC: डॉक्यूमेंटरी फिल्म मेकिंग (2CP)		43. FP: (2CP) 44. CEP: (2CP)	22	UG Degr ee 132
	VI	45. काव्यशास्त्र (4CP) 46. अस्मितामूलक विमर्श (4 CP) 47. हिंदी व्याकरण और वर्तनी शोधन (ग्रुफ –रीडिंग) (2CP)	48. संस्मरण और रेखाचित्र साहित्य (4 CP) अथवा 48. प्रवासी साहित्य (4CP)	49. भारतीय अनुदित साहित्य (4CP)	-			50. OJT : (4CP)	22	
	Cum . Cr.	48	8	18	12	12+2	8+4+2	8+6+4	132	

<https://htedu.maharashtra.gov.in/Main/KnowledgeSharingDownload>

Vocational Skills Courses (VSC), Skill Enhancement Courses (SEC), Vocational and Skill Enhancement Courses (VSEC) Ability Enhancement Courses (AEC), Value Education Courses (VEC), Indian Knowledge System (IKS) /On Job Training (OJT), Field Project (FP), Community Engagement and Service (CEP), Co-curricular (CC), Research Project (RP)

हिंदी पदव्युत्तर पदवी (एम.ए.) शिक्षणक्रम संरचना

I Illustrative Credit distribution Structure of YCMOU For 2-year PG Program

2 Yr PG	Level	Sem. 2 Yr	Major		RM	OJT/FP	RP	Cum. Cr.	Degree
			Mandatory	Elective					
I	6.0	Sem. I	१. हिंदी साहित्य का इतिहास (आदि, भक्ति, रीति) (4 CP) २. भारतीय साहित्य (4 CP) ३. कथा साहित्य (4CP) ४. संप्रेषण कौशल (2 CP)	५. हिंदी साहित्य: विविध विमर्श (4 CP) अथवा ५. कथेतर गद्य साहित्य (4 CP)	६. शोध प्रविधि (4CP) (RM)			22	PG Diploma (after 3Yr Degree)
		Sem. II	७. हिंदी साहित्य का इतिहास (आधुनिक) (4 CP) ८. भाषा विज्ञान (4 CP) ९. प्राचीन और मध्ययुगीन काव्य (4 CP) १०. सृजनात्मक लेखन (2 CP)	११. राजभाषा हिंदी (4CP) अथवा ११. हिंदी वेब साहित्य (4 CP)	१२. क्षेत्रीय परियोजना (4CP) (FP)		22		
		Cum. Cr. PG Diploma		28	8	4	4	-	
Exit option : PG Diploma (44 Credit) after Three Year UG Degree									
II	6.5	Sem. III	१३. माध्यम लेखन (4 CP) १४. काव्यशास्त्र : भारतीय एवं पाश्चात्य (4 CP) १५. नाटक और रंगमंच (4 CP) १६. लोकसाहित्य : सिद्धांत और समीक्षा (2CP)	१७. साहित्य और सिनेमा (4 CP) अथवा १७. अनुवाद अध्ययन (4 CP)			१८. * शोध परियोजना (4CP)	22	PG Degree (after 3 Yr UG or 4Yr UG)
		Sem. IV	१९. आधुनिक काव्य (4CP) २०. हिंदी आलोचना (4 CP) २१. हिंदी भाषा का विकास (4 CP)	२२. हिंदी भाषा शिक्षण (4 CP) अथवा २२. हिंदी पत्रकारिता (4CP)			२३. *शोध परियोजना (6CP)	22	
		Cum. Cr. For 1 Yr PG Degree		28	8	4	4	-	
Cum. Cr. For 2Yr PG Degree			54	16	4	4	10	88	

हिंदी पदवी पदवी (बी.ए. ऑनर्स) हिंदी शिक्षणक्रम संरचना

I Illustrative Credit distribution Structure of YCMOU For 4-year Honors Degree Program with Multiple Entry & Exit options

L ev el	Sem	Major		Minor GENERIC (for SAME or OTHER faculty) /for Basket)	Open Elective GENERIC (for OTHER faculty) /for Basket)	VSC, SEC, VSEC Related to Major Subject	AEC, VEC, IKS	OJT, FP, CEP, CC, RP	Cu m. Cr./ Sem .	Degree/ Cum. Cr.
		Mandatory	Electives							
4.5	I	1. कहानी साहित्य (4 CP) 2. निबंध साहित्य (2 CP)	-	-	3. हिंदी संभाषण कौशल (2CP) 4. हिंदी लेखन कौशल (2CP)	5.VSC: साक्षात्कार (2 CP) 6.SEC: हिंदी व्याकरण (2 CP)	7. AEC: Communication Skill in English (2 CP) 8.VEC: हिंदी साहित्य: पर्यावरण- पारिस्थितिकी (2CP) 9. IKS: (2CP)	10. CC: (2CP)	22	UG Certificate 44
	II	11. नाटक साहित्य (4 CP) 12. एकांकी साहित्य (2CP)	-	13. व्यंग्य साहित्य (2CP)	14. साहित्य और हिंदी सिनेमा (2CP) 15. साहित्य और सिनेमा: अंतर्वस्तु और तकनीक (2CP)	16. VSC: हिन्दी भाषा प्रौद्योगिकी (2 CP) 17. SEC: सोशल मीडिया और ब्लॉग लेखन (2 CP)	18. AEC: Communication Skill in English (2 CP) 19. VEC: मूल्य संकल्पना (2CP)	20. CC: (2CP)	22	
	Cum.	12		2	4+4	4+4	4+4+2	2+2	44	
Award of UG Certificate in Major with 40-44 credits & an additional 4 credits core NSQF course/ Internship OR Continue with Major and Minor										
5.0	III	21. मध्यकालीन हिंदी कविता (4 CP) 22. उपन्यास साहित्य (4 CP)		23. पटकथा लेखन (4 CP)	24. विज्ञापन लेखन (2 CP)	25. VSC: शॉर्ट फिल्म मेकिंग (2CP)	26. AEC: हिंदी भाषा कौशल (2CP)	27. FP: (2CP) 28. CC: (2CP)	22	UG Diploma 88
	IV	29. आधुनिक हिंदी कविता (4 CP) 30. प्रयोजनमूलक हिंदी (4 CP)		31.व्यावहारिक हिंदी (4 CP)	32. संवाद लेखन (2CP)	33. SEC: संपादन कला और प्रकाशन (2 CP)	34.AEC: संचार कौशल / व्यावहारिक कौशल (2 CP)	35. CEP: (2CP) 36.CC: (2CP)	22	
	Cum.	28		10	12	8+4	8+4+2	8+4	88	
Exit Option: Award of UG Diploma in Major and Minor with 80-88 credits and an additional 4 credits core NSQF course/ Internship OR Continue with Major and Minor										
5.5	V	37. हिंदी साहित्य का इतिहास (4 CP) 38. प्रादेशिक भाषा साहित्य (4 CP) 39. हिंदी बालसाहित्य (2 CP)	40. जीवनी और आत्मकथा साहित्य (4 CP) अथवा 40.प्रयोजनमूलक अनुवाद (4 CP)	41. अनुवाद : सिद्धांत और व्यवहार (4CP)		42.VSC: डॉक्यूमेंटरी फिल्म मेकिंग (2CP)		43. FP: (2CP) 44. CEP: (2CP)	22	UG Degree 132
	VI	45. काव्यशास्त्र (4CP) 46. अस्मितामूलक विमर्श (4 CP) 47. हिंदी व्याकरण और वर्तनी शोधन (प्रुफ -रीडिंग) (2CP)	48. संस्मरण और रेखाचित्र साहित्य (4 CP) अथवा 48. प्रवासी साहित्य (4CP)	49. भारतीय अनुदित साहित्य (4CP)				50. OJT : (4CP)	22	
	Cum.	48	8	18	12	12+2	8+4+2	8+6+4	132	
Exit option: Award of UG Degree in Major with 120-132 credits OR Continue with Major and Minor										
6.0	VII	51. हिंदी भाषा और साहित्य का इतिहास (आदि, भक्ति, रीति) (4CP) 52. भारतीय साहित्य (4CP) 53. कथा साहित्य (4CP) 54.. संप्रेषण कौशल (2CP)	55. हिंदी साहित्य : विविध विमर्श (4 CP) अथवा 55. कथेतर गद्य साहित्य (4 CP)	56.शोध प्रविधि (4 CP) (RM)					22	UG Honours Degree 176
	VIII	57.. हिंदी साहित्य का इतिहास (आधुनिक) (4 CP) 58.. हिंदी भाषा और भाषा विज्ञान (4 CP) 59. प्राचीन और मध्ययुगीन काव्य. (4 CP) 60.सृजनात्मक लेखन (2CP)	61. राजभाषा हिंदी (4 CP) अथवा 61. हिंदी वेब साहित्य (4 CP)					62. FP (4CP)	22	
			14+14 = 28	4+4 = 08	04				04	

हिंदी पदव्युत्तर पदवी (एम.ए.) शिक्षणक्रम संरचना

I Illustrative Credit distribution Structure of YCMOU For 1-year PG Program

1 yr PG	Level	Sem. 2 Yr	Major		R M	OJT /FP	RP	Cum. Cr.	De gre e
			Mandatory	Elective					
6.5		Sem. I	1. माध्यम लेखन (4 CP) 2. काव्यशास्त्र : भारतीय एवं पाश्चात्य (4 CP) 3. नाटक और रंगमंच (4 CP) 4. लोकसाहित्य : सिद्धांत और समीक्षा (2CP)	5. साहित्य और सिनेमा (4 CP) अथवा 5. अनुवाद अध्ययन (4 CP)			6. शोध परियोजना (4CP)	22	PG Degree after 4Yr UG
		Sem. II	7. आधुनिक काव्य (4CP) 8. हिंदी आलोचना (4 CP) 9. हिंदी भाषा का विकास (4 CP)	10. हिंदी भाषा शिक्षण (4 CP) अथवा 10. हिंदी पत्रकारिता (4CP)			11. शोध परियोजना (6CP)	22	
Cum. Cr. For 1 Yr PG Degree			26	8			10	44	